

JEREMIA 42:5A

BETROUWBAAR EN GELOOFWAARDIG

Beloken Pasen, 24 april 2022, Amsterdam (Thomaskerk).

Gelezen: Jeremia 42:1-6, Johannes 20:19-31.

Gezongen: Psalm 81:1 t/m 9, Hoor, een heilig koor van stemmen (726:1,2,6), Psalm 27:5,7, Een rijke schat van wijsheid (313:1,3,4), De aarde is vervuld (650).

Gesprek met de kinderen ¹

Jullie zien dat ik een beetje moeilijk loop vandaag, met een stok. En dan moet ik zo dat trappetje weer op. Geloven jullie me als ik zeg dat dat kleine stukje naar boven kan vliegen?

Nee, natuurlijk niet. Dus je moet niet alles geloven wat ze zeggen.

Heeft een van jullie al een bankpasje?

Mag ik dat even zien?

Ja mooi. Wat is de code?

Geef je me die niet? Waarom niet? Je kunt me toch vertrouwen?

Nee he? Vertrouwen doe je alleen iemand die je heel goed kent.

Daar gaat het vandaag over: geloven en vertrouwen, en wat daar allemaal bij komt kijken.

Ter inleiding op de lezingen

Bij het kiezen van teksten voor de preek ben ik altijd nogal principieel. Voorgangers die het houden bij iets als 'Wij lezen nu Romeinen 12, vers 9c', doen het in mijn ogen niet goed. Je moet toch verbanden leggen met wat ervoor en erna verteld wordt, er is een context. Preken over een heel hoofdstuk of op zijn minst een flink deel daarvan, dat is beter. Dat heb ik altijd zo gevonden. Daarom moet ik nu even slikken. want we lezen Jeremia 42:1-6, maar alles concentreert zich op vers 5a, de woorden 'betrouwbaar en geloofwaardig'.

Ter nadere illustratie lees ik daarbij het begin en einde van Psalm 27, waaruit we ook zingen na de lezing. En in het evangeliegedeelte voor deze eerste zondag na Pasen komt alles samen in de discipel naar wie deze kerk genoemd is.

In Jeremia 42 staat het volk voor de keuze tussen twee dreigende grootmachten, Egypte en Babylon. Babylon is al met vol geweld over het land heengetrokken, dood en verderf zaaiend. Er zijn veel mensen weggevoerd in ballingschap en het overblijfsel vraagt zich af wat ze nu moeten doen: alsnog vluchten naar Egypte, of in het land blijven. Ze wenden zich tot Jeremia, de profeet.

Jeremia 42:1-6

1 Ze zeggen, heel het volk van klein tot groot:

2 Wij leggen onze smeekbeden hier bij jouw neer:

bid jij voor ons tot HEM, jouw God,

voor heel dit overblijfsel.

Wij zijn overgebleven, weinigen uit velen,

---

¹ Er was maar één kind in de dienst, en dat was nog wel een eigen nazaat, de jongste uit de clan. Marijn dacht niet dat ik kon vliegen, maar hield de mogelijkheid toch nog wat open. Van kerkgangster Arnoldien ten Berge mocht ik het pasje even vasthouden, maar ze was ruimschoots bereid de code erbij te vermelden. Dus mijn praatje moest ter plekke behoorlijk aangepast worden!

zoals je met eigen ogen kunt zien.

3 Bid, dat HIJ, jouw God, ons te kennen geeft
de weg die wij moeten gaan
en het woord dat wij moeten doen.

4 Tot hen zei Jeremia de profeet:

Ik heb jullie gehoord, en ja,
ik zal bidden tot HEM, jullie God,
zoals jullie hebben gesproken.

En het zal geschieden:

heel het woord dat HIJ jullie antwoordt
zal ik jullie te kennen geven,
geen enkel woord zal ik van jullie weghouden.

5 Zij zeiden tot Jeremia:

HIJ zij ons tot getuige,
betrouwbaar en geloofwaardig.

O, heel dat woord waarmee HIJ, jouw God, jou tot ons zendt,
als we dat toch niet zouden doen....

6 Hetzij goed, hetzij kwaad,

op de stem van HEM, onze God, tot wie wij jou zenden
zullen wij horen,

opdat het ons goed zal gaan

wanneer wij horen op de stem van HEM, onze God.

Psalm 27

DIE GOD-MET-ONS HEET

is mijn licht en mijn bevrijding -
voor wie zou ik bang zijn?

HIJ is de kracht van mijn leven -
voor wie zou ik beven van angst?

Wie of wat er ook op mij af komt
om me kwaad te doen,

me levend wil verscheuren,

al wat mij benauwen wil en vijandig doet,
dat struikelt en valt om.

Ja, al komt er een heel leger op me af,

dan is mijn hart nog niet beducht,

als er oorlog tegen me opstond,

dan zou ik toch vertrouwen hebben.

O, als ik toch niet zou geloven

ZIJN goedheid te zien, in dit leven op aarde.

Verwacht HEM, GOD-MET-ONS,

wees vast en sterk van hart,

verwacht HEM.

Johannes 20:19-31

Op de eerste dag van het Pesachfeest, Pasen, was Jezus aan zijn leerlingen
verschenen, verrezen uit de dood. Als Johannes dat beschreven heeft gaat zijn
verhaal zo verder:

24 Thomas, een van de twaalf, Didymos (Tweeling) genoemd,

was niet bij hen toen Jezus was gekomen.

25 Zij zeiden dan tot hem, de andere leerlingen:

Wij hebben de heer gezien.

Hij zei tegen hen:

Als ik niet zelf in zijn handen de plek van de spijkers zie
en mijn vinger niet naar de plek van de spijkers kan brengen

en mijn hand naar zijn zijde,

geloof ik dat echt niet.

26 Acht dagen later waren zijn leerlingen weer binnen,

ook Thomas was bij hen.

Jezus komt terwijl de deuren gesloten zijn.

Hij stond in hun midden en zei:

Vrede voor jullie.

27 Daarop zegt hij tegen Thomas:

Hier met je vinger, zie mijn handen;

hier met je hand en breng die naar mijn zijde;

wees niet wantrouwend, maar vertrouw.

28 Thomas antwoordde:

Mijn heer en mijn god.

29 Jezus zegt hem:

Jij hebt vertrouwd omdat je mij gezien hebt.

Gelukkig zijn zij die niet zien en toch vertrouwen.

30 Nog vele andere tekenen deed Jezus

voor het aangezicht van zijn leerlingen.

Die zijn niet opgeschreven in dit boek.

31 Dit hier is geschreven

opdat jullie geloven en vertrouwen

dat Jezus de gezalfde is, de zoon van God,

en opdat jullie vol vertrouwen leven hebben in zijn naam.

Geloof

In een cryptogram dat ik van de week zat te doen, stond de omschrijving: 'Thomas is me er een'. Zeven letters, tweede een T, vierde een E, zesde letter een S. Het juiste antwoord bleek: 'atheïst'. Thomas was al eeuwen spreekwoordelijk als de 'ongelovige Thomas', nu bleek zijn ene week na de opstanding van Jezus, de zeven dagen van zijn ontkenning en twijfel, gelijk te zijn aan atheïsme.

De oorzaak van dit alles ligt bij de steevaste vertaling ² van wat Jezus tegen de twijfelaar zegt: 'Wees niet ongelovig, maar gelovig.'

Thomas is de oervader geworden van de overtuiging die wij allemaal aanhangen in het dagelijks leven: eerst zien en dan geloven. Dat is geen atheïsme, dat is het normale patroon: voor waar aannemen wat je hebt waargenomen.

Daar gaat het vandaag over. Over wat geloof is, bij ons en in de bijbelteksten. In de vertalingen van vandaag zijn geloof en vertrouwen vrolijk door en naast elkaar gebruikt, net als in de liederen die we zingen.

---

² Niet alleen de ouwe hap, maar ook de geestverwanten, Jan Nieuwenhuis in *Johannes de Ziener*, Lieuwe van Kampen (in *Jezus volgens Johannes*) en Pieter Oussoren (*De Naardense Bijbel*). Alleen P.A. Elderenbosch heeft het over wantrouwen en vertrouwen (*Het onderricht van de Messias*, 1976),160.

Geloven en vertrouwen

In 'geloven' klinkt altijd wat mee van 'móeten aannemen'. De christelijke geloofsbelijdenis bestaat uit een aantal beweringen waarover we het allemaal eens moeten zijn. Niet per se zonder meer, er valt over een aantal items wel te discussiëren, het is niet verkeerd om op gezette tijden te kijken of je je definities niet eens wat moet bijstellen, maar het geloof is, de hele kerkgeschiedenis door, toch datgene wat je, binnen je eigen geloofsgemeenschap, met elkaar deelt.

Omdat dat geloof is opgebouwd rond een aantal waarheden die soms niet *helemaal*, meestal helemaal *niet* vallen te bewijzen, heeft geloven de betekenis gekregen: iets aannemen wat eigenlijk niet kan, maar wat je wel moet onderschrijven. Lange tijd ook letterlijk, als je bijvoorbeeld onderwijzer op een christelijke school wilde worden; dan moest je een verklaring ondertekenen waarin stond dat je achter de grote protestantse belijdenissen stond.

Als mensen ergens in een gemengd gezelschap blijken betrokken te zijn in het kerkelijk leven, werd (en wordt soms nog steeds) door de niet-gelovigen wel gevraagd: 'Geloof je dat allemaal nog?' Met 'dat allemaal' wordt dan bedoeld de schepping in zes dagen, Jona in de wallevis, de spijziging van de zo-en-zoveel duizenden met vijf broden en twee vissen, water dat in wijn verandert, de opstanding van Jezus, kortom al die zaken die tegen alles ingaan wat we in het gewone leven kunnen zien en bewijzen. Dat allemaal geloven, betekent dat je dat allemaal voor letterlijk waar aanneemt.

Geloven is daarmee iets geworden wat zich in je hoofd afspeelt. Het is iets aannemen met je verstand. En gelovigen, dat zijn mensen die bereid zijn hun verstand even uit te schakelen als er iets beweerd wordt waar een normaal mens met z'n verstand niet bij kan.

Dat is voor niet- en wel-gelovigen hét kenmerk van een echt geloof: vasthouden aan een aantal zaken die tegenstrijdig zijn aan onze dagelijkse ervaring, die tegen de natuurwetten ingaan, maar waarvan we volhouden dat het toch zo is. Eén en ander onderbouwd met een bijbeltekst, Hebreeënbrief (11:1): 'Het geloof nu is de zekerheid der dingen die men hoopt, en het bewijs der dingen die men niet ziet.'

Vasthouden aan de letterlijke teksten, dat was een kenmerk van het ware. Maar, zei Nico ter Linden een aantal paasfeesten geleden in een interview, 'dát geloof komt in de Bijbel niet voor. In de Bijbel komt het alleen voor in de zin van: vertrouwen.' En dat is niet een zaak van het hoofd, maar van het hart.

Trouw en waarheid

In het wereldse repertoire hoor je die zaak van het hart soms sterk naar voren komen, van André Hazes ('Want zij gelooft in mij, zij ziet toekomst in ons allebei') tot Boudewijn de Groot ('Want ik geloof, ik geloof in jou en mij'). En in de kerk is het ook nooit ver weg, veel van onze liederen zingen van geloof dat vertrouwen is. De bijbelwoorden zelf zijn ook woorden die 'vertrouwen' betekenen, het ene woord (**בטח**, *batach*) nog wat inniger vertrouwen dan het andere (**אמן**, *ameen*). En: in het Hebreeuws is dat laatste woord de basis voor: vertrouwen/betrouwbaarheid én waarheid/waarachtigheid. Het klinkt tweevoudig in het stukje wat we uit de profetie van Jeremia lezen. Daar wordt het van God gezegd: het volk roept Hem aan als getuige van – ja, daar konden onze vertalers ineens niks met hun favoriete

woord ‘geloof’; je kunt van God moeilijk gaan beweren dat Hij gelovig is. Dus ze vonden de mooie oplossing ‘waarachtig en geloofwaardig’³.

‘Geloven’ is meer en meer de kant uitgegaan van een begrip dat in dienst van de organisatie kwam te staan. Het was een kerkpolitiek belang van de leiding dat alle gelovigen hetzelfde geloven. De verklaringen (waar ze eeuwenlang over geknukt hebben) van die eenheid, de formuleringen waar iedereen zich aan te binden had, heetten dan ook de formulieren van enigheid. We kennen de geschiedenis: als er op enig moment ook maar enige vorm van onenigheid ontstond, ging zich weer een groep afscheiden, met de pretentie het enig echte, ware geloof in huis te hebben. Echt geloof is geen zaak van formulieren, van dwang, van controles of iedereen zich er wel aan houdt. Echt geloof is: met hart en ziel vertrouwen. En bedoeld is hoofdzakelijk het vertrouwen in *iemand*, niet in *iets*.

Nu is dat woord vertrouwen ook al menigmaal voor vreemdsoortige karretjes gespannen: tijdens de bankencrisis van 2007-2009, toen er banken bleken te kunnen omvallen en er grote paniek heerste, riep menig bankdirecteur dat de crisis alleen bezworen kon worden als wij toch maar vooral *vertrouwen* hadden in het systeem – dus in het systeem van dezelfde instellingen die de oorzaak van alle ellende waren!

Bij de vraag van organisaties om (vaak juist als er iets grondig mis gaat) vertrouwen te hebben, voel ik me altijd goed ondersteund door wijlen Jan Blokker, columnist van de Volkskrant en NRC, die tijdens de bankcrisis nog maar eens herhaalde wat hij altijd al had gedacht: dat je instellingen als politieke partijen, belangengroepen, organisaties, altijd en eeuwig tegemoet moet treden met gepast wantrouwen. Dat is voor jezelf én voor die instellingen beter. Je moet niet één en al wantrouwen zijn tegen alles en iedereen, dan word je een complotdenker, maar je moet vooral ook niet denken dat instellingen, groepen, systemen, bij voorbaat te vertrouwen zijn.

Zo moge het zijn, oftewel....

Bijbels gezien gaat het over de vraag *op wie* je kunt vertrouwen, niet *op wat*. In het Grote Verhaal van de Bijbel staan jij en ik bij een berg in de woestijn. Er klinkt een stem die een appèl op ons doet. Er wordt in alle toonaarden gezegd wat ons geboden is te doen en niet te doen. Er worden verhalen verteld, liederen gezongen, eveneens in alle toonaarden die ons voor de vraag stellen: wil je hierop vertrouwen? Wil je hiermee en hiernaar leven?

De verhalen willen je niet terugvoeren in een ver verleden, en je zeker ook niet verleiden tot een heimwee naar vroeger. Ze willen ook niet dat je je verstand aan de kant zet, maar in alle wonderlijke verhalen stellen ze je wel de vraag: wil je openstaan voor wat er (wonderlijk genoeg) in dit leven hier op aarde aan goeds mogelijk is? Voor de kleine alledaagse wonderen van nabijheid en liefde?

En hoe is het bij het allerwonderlijkste verhaal, dat van de doorgang door de dood heen, van het slavenvolk uit Egypte dat door het doodswater heen gehaald werd, en van een kind uit dat volk dat opstond van de dood? Wil je er door dat verhaal op vertrouwen dat het leven en de liefde het zullen winnen van dood en haat?

---

³ Goede vondst van de NBG-vertalers, na het wat tamme ‘waarachtig en gewis’ van de Statenvertaling. Buber heeft ‘treu und vertraut’. De Naardense Bijbel: ‘getrouw en betrouwbaar’.

Het zijn geen *zaken* die we moeten aannemen, er is een stem die ons roept. Als Jezus in het Johannesevangelie zegt dat diegenen gelukkig te prijzen zijn die ‘niet hebben gezien en toch vertrouwen’, dan gaat het boven de discipelenkring uit over allen die geen ooggetuigen zijn geweest, maar die het verhaal van horen zeggen hebben. Zoals wij hier vanmorgen. Alles wat over ons geschreven is, hebben wij van horen zeggen. Opdat wij zelf, door ernaar te leven, ook worden wat de Jeremiatekst over God zegt: betrouwbaar en geloofwaardig.

Wij leven in tijden waarin het nepnieuws hoogtij lijkt te vieren. Het was er natuurlijk altijd al, in het boek Jeremia is het zelfs een van de hoofdthema's: de strijd tussen valse en ware profetie. Maar door de sociale media en haar vaak asociale gebruikers lijkt het nu een groter gevaar te zijn. Lijkt. Want ik denk oprecht dat ieder mens met een gezond verstand en een goed geweten waarheid van leugen kan onderscheiden, en hoofdzaken van bijzaken. Je hoeft geen genie te zijn om oprechtheid en schijnheiligheid, oorspronkelijkheid en clichés, argumenten en doodoeners van elkaar te onderscheiden. De evangelist zegt: ‘Alles is geschreven opdat jullie geloven en vertrouwen dat Jezus de gezalfde is, de zoon van God, en opdat jullie vol vertrouwen leven hebben in zijn naam.’

Wat we daarvoor nodig hebben is alleen geloof, hoop en liefde. Die helpen ons om waarachtig, betrouwbaar, geloofwaardig te zijn. En om goede hoop te houden op een wereld van vrede en gerechtigheid.

Ik eindig met het slot van een gedicht van Jan Rot, dat hij schreef toen hij al wist dat hij ongeneeslijk ziek was:

Ik wens de wereld beterschap,
houd allen goede moed,
want op een dag, wie weet al snel,
komt alles, alles goed.’⁴

Zo moge het zijn, of, met het Hebreeuwse woord bij waarheid en trouw: amen.

Gebeden

Tot U komen wij
met onze hele mix van gevoelens en gedachten:
onze wil om logisch te denken en realistisch te zijn
en ons verlangen om waar te zien worden
wat goed is voor deze aarde:
vrede, gerechtigheid.
Dat in Oekraïne de bombardementen stoppen,
meisjes in Afghanistan gewoon naar school mogen,
kinderen in Afrika veilig over straat kunnen,
dat de slachtoffers van de gaswinning hun recht krijgen
en zij van wie de levens geschonden zijn door de toeslagaffaire
herstel krijgen,
dat ze hun kinderen en hun leven terugkrijgen.

Wij bidden U dat in deze wereld

---

⁴ Slot van het *In Memoriam* van Paul Onkenhout in de Volkskrant van 23 april 2022, pagina 15.

naar de wens van Jan Rot
alles goed komt, hopelijk snel.

Voor wie twijfelen aan uw goedheid,
voor hen die juist door het geloof – of beter: de geloofsgenoten –
beschadigd zijn
en er niet meer in kunnen geloven,
al die goedheid waar uw Woord van spreekt:
dat ze vertrouwen vinden in alle krachten ten goede,
in mensen om hen heen en in zichzelf.

En we bidden U om bij ons te zijn,
juist als we het gemis voelen van mensen die we niet konden missen,
maar die er niet meer zijn.
Help ons in onze aangevochten levens,
sta ons bij, breng ons thuis,
help ons mensen van Pasen te zijn,
het feest van de overwinning op al het kwaad, op de dood.